

Boekbespreking: Een verhaal met een engel

Erik van der Spek

Dave Goulson. Een verhaal met een engel. (A sting in the Tale). - vertaling Nico Groen, uitgeverij Atlas Contact Amsterdam/Antwerpen, 236 p € 24,95.

Een bijzonder bijenboek, dat heel plezierig leest. Bij een Nederlandse schrijver zou je zeggen dat hij mensen, in de geest van Heimans en Thijssen, zich op een plezierige manier wil laten verwonderen over de natuur en daarmee op te wekken tot zorg voor die natuur. De manieren waarop hommels bedreigd worden komen uitgebreid aan bod. Maar vooral geeft Goulson aan, dat iedereen wat kan doen om hommels meer kans te geven, van lavendel in de bloembak op het balkon, tot acties om grote aantallen boeren hommelsbeheerders te maken. Die daarmee ruimte geven voor het behoud van de gele hommels en de herintroductie van de donkere tuinhommel in het Verenigd Koninkrijk. Met de oprichting van de Bumblebee Conservation Trust in 2006 heeft hij ook gezorgd voor een organisatie die serieus werk maakt van hommelsbescherming, waarvan uiteraard ook de andere wilde bijen profiteren.

De belangstelling voor hommels en andere insecten kreeg Goulson toen hij als zevenjarige verhuisde van de stad naar een dorpje in Shropshire. In de grote tuin van hun huis en het omliggende platteland viel veel te ontdekken. De tuin maakte hij bijenvriendelijk door de aanplant van voedselplanten en het maken van holtes in de rotstuin voor hommels. Een reddingsactie voor natgeregende hommels liep verkeerd af. Langzaam drogen op het elektrische fornuis terwijl ze op een papiertje lagen leidde tot verkoolde hommels. Met de nodige zelfspot beschrijft hij zijn natuuronderzoek, waarbij de ontwikkeling van kennis van vangmethoden met de nodige mislukkingen gepaard ging. Een jeugd die je elk kind gunt.

De hommelsverhalen beginnen met de beschrijving van de pogingen om boeren in Nieuw Zeeland te helpen aan bestuivers voor de rode klaver die ze daar als voedergewas teelden. Daar ontbraken de hommels die in Engeland voor de bestuiving zorgden. Onder andere de donkere tuinhommel kwam op die manier daar terecht. Terwijl hij later in Engeland zou uitsterven. Iets waar Adolf Hitler mede verantwoordelijk voor wordt gesteld. Tijdens de 2^e Wereldoorlog werd de noodzaak om zelf voldoende

voedsel te produceren groot. Dit gecombineerd met de mogelijkheden die de toenemende mechanisering en kunstmest de landbouw boden, leidde tot het verdwijnen van hagen uit het landschap en de afname van het gebruik van vlinderbloemigen om de grond vruchtbaar te houden. (Een ontwikkeling die in Nederland al door de isolatie tijdens de 1^e Wereldoorlog en de behoefte aan meer voedsel-productie opgang kwam.) De 2^e Wereldoorlog zorgde voor een snelle ontwikkeling van DDT en andere bestrijdingsmiddelen.

Een verhaal met een angel **Dave Goulson**

atlas contact

Toen er eind twintigste eeuw subsidies kwamen om de boeren te stimuleren hun land aantrekkelijk te maken voor wilde soorten, ontstond het idee het terugbrengen van donkere tuinhommels als vlaggenschip te gebruiken bij pogingen om bijen en planten te behouden. Omdat de soort al verdwenen was voordat hij bestudeerd kon worden, was over de levenswijze en de eisen aan de leefomgeving weinig bekend. Reden om in Nieuw Zeeland te gaan kijken hoe ze daar leven. Uiteindelijk zou de conclusie zijn dat herintroductie vanuit Nieuw Zeeland onwenselijk is, omdat uit DNA blijkt dat ze van slechts twee koninginnen afstammen. Uitgelegd wordt waarom dit een ongezonde basis is en hoe het komt dat dit in Nieuw Zeeland niet tot problemen leidde. Het komt uiteindelijk toch tot herintroductie, maar met

exemplaren uit Zweden. Daar is een redelijk grote populatie donker tuinhommels en die is genetisch nauw verwant aan de dieren die in Engeland leefden. (Volgens een bericht van The Short Haired Bumblebee project is op 7 augustus 2014 de vierde werkster in het gebied waargenomen.) Naast het vinden van bronpopulaties, is het geschikt maken van leefgebied essentieel voordat tot herintroductie wordt overgegaan. In het zuiden van Engeland wordt dit gerealiseerd dankzij de medewerking van veel boeren, met als basis natuurgebieden van de RSPB. Wat mij betreft had er uitgebreider verteld mogen worden over dit proces. Zowel praktisch, hoe beheer je klaverrijk grasland, maar meer nog hoe krijg je een grote groep boeren zover dat zij de terugkeer van de donkere tuinhommel belangrijk gaan vinden? Enigszins vergelijkbaar, maar nog belangrijker, is de actie om in het noorden van Schotland het leefgebied voor de nog (net) niet uitgestorven gele hommels te verbeteren, om deze populatie veilig te stellen. Van beide acties profiteren ook veel andere hommels. Jammer is wel dat Goulson voor het creëren van een echt hommelparadijs naar zijn vakantieverblijf in Frankrijk blijkt te moeten uitwijken. Maar ook hier ziet hij kans onderzoek te (laten) doen naar de optimale manier om een hommelleefgebied te maken in grasland.

Het belang van hommels als bestuivers van landbouwgewassen komt ook uitgebreid aan bod. Wat kansen biedt omdat telers van de natuur gratis hommels kunnen krijgen, zodat ze die niet meer hoeven te kopen. Wat de risico's voorkomt van het introduceren van hommels in gebieden waar ze niet van nature leven. De weigering van de Australische regering om hommels voor bestuiving toe te laten omdat dit zeker ook tot vestiging in de natuur zal leiden voorziet hij van een onderbouwing die dit besluit ondersteunt. Zo onderzocht hij het effect van de onbedoelde (?) vestiging van aardhommels in Tasmanië. Het blijkt dat de exoot boomlupine door de komst van de aardhommel op eens wel een goede bestuiver heeft en is veranderd in een invasieve exoot die een bedreiging vormt voor de inheemse flora die er door verstikt wordt. Ook het risico van verdringing van inheemse ondersoorten en de overdracht van ziektes komt aan bod. Zo onderzoekt hij het effect van de onbedoelde (?) vestiging van aardhommels in Tasmanië. Het blijkt dat de exoot boomlupine door de komst van de aardhommel op eens wel een goede bestuiver heeft en is veranderd in een invasieve exoot die een bedreiging vormt voor de inheemse flora die er door verstikt wordt. Ook het risico van verdringing van inheemse ondersoorten en overdracht van ziektes komt aan bod.

In het boek wordt veel geschreven over onderzoek naar leefwijze, voortplanting, oriëntatie, koekoeksbijen

en methodes om nesten te zoeken (trainen van honden lijkt eerder de hondenbegeleider te trainen). Ook de opzet van de Bumblebee Conservation Trust die zich inzet om de achteruitgang van de hommels te stoppen en het verdwijnen van meer soorten te voorkomen, wordt met humor beschreven. Goulson geeft ook hier eer aan alle medewerkers, net zoals hij bij de beschrijving van de verschillende onderzoeken doet.

In de vertaling zijn zo min mogelijk wetenschappelijke soortnamen gebruikt, om het leesbaar te houden voor de niet-hymenopteroloog. Jammer is dat daarbij voor *Bombus lucorum* voor kleine aardhommel en *Bombus terrestris* gewone aardhommel is gekozen in plaats van veldhommel en aardhommel zoals tegenwoordig gebruikelijk is. Omdat de namen vaak gezamenlijk worden gebruikt had dit ook de leesbaarheid vergroot. Onbegrijpelijk is waarom in de toegevoegde lijst van Latijnse en Nederlandse hommelnamen *Bombus monticola* cryptische hommel wordt genoemd. In de begeleidende tekst geeft de vertaler aan deze naam te hebben verzonnen als logische vertaling van een soort die alleen aan de hand van DNA onderzoek is te onderscheiden. *Bombus cryptarum* wordt echter correct wel wilgenhommel genoemd.

Het boek wordt door de vertaler afgesloten met 10 punten om hommels te helpen. Punt 6 “Wordt zelf imker.” is in deze lijst een vreemde eend in de bijt. Hoe het houden van meer honingbijen de hommels helpt, is mij onduidelijk. In Brussel blijkt zelfs dat het plaatsen van honingbijen op kantoordaken al problemen oplevert voor de wilde bijen. Twee van de punten stimuleren het werk aan het Bijenlint dat zich in de praktijk toch vooral lijkt te richten op verbetering van de dracht voor honingbijen, waarvan de wilde bijen dan ook een graantje mee kunnen pikken. Het plaatsen per gebied van maar hooguit een beperkt aantal honingbijenvolken om zo voldoende voedsel over te laten voor hommels en andere wilde bijen ontbreekt in de lijst. Dat geldt ook voor het niet plaatsen van volken bij restpopulaties van ernstig bedreigde soorten. Goulson noemt in zijn boek de kans op voedselconcurrentie door te veel honingbijen wel degelijk.

Een prachtig boek geschikt om mensen enthousiast te maken voor hommels en hun bescherming, dat ook voor een hymenopteroloog veel interessante informatie bevat.